

Ty, kteří připravují lesy na změnu klimatu, má stát podpořit. Někde to dělají i potají, říká lesník

Lesní hospodář Aleš Erber v rozhovoru popisuje, jak by se měly české lesy připravovat na změnu klimatu. Zdůrazňuje, že Česko zatím nemá ucelenou koncepci ani ohledně zpracování dřeva. „Nemalá část lesů je už samozřejmě k.o.“, říká Aleš Erber, dřívější zaměstnanec Lesů ČR, dnešní soukromý lesní správce, který se, jak sám říká, snaží dělat českým lesům PR. Přesněji řečeno šetrnému lesnímu hospodářství, o kterém mluví jako o novém lesnictví. Česko se podle něj ke svým lesům musí chovat lépe a se dřevem nezacházet jako banánová republika.

Erber si při studiích objel nejlepší evropské lesy. Původně se nechtěl vracet, ale kvůli spolupráci s Lesy ČR po škole nastoupil na místo revírníka. „Chtěl jsem to dělat dobře. Změna klimatu byla už v roce 2010 velké téma, takže jsem na ni chtěl lesy včas připravovat. Vytvořil jsem si strategii založenou na starém českém know-how a znalostech ze zahraničí. Jenomže u podniku o to nikdo nestál.“ Teď jeho adaptační postupy proti usychání borovice zavádí celá řada vlastníků lesů z okolí. „Vědecké výsledky potvrzují, co jsem tvrdil před mnoha lety,“ vypráví Erber, kterému Lesy ČR zrušily místo.

Živí se dnes jako správce téměř dvou set hektarů především na Pardubicku, o které se stará v souladu s principy šetrného hospodářství a s ohledem na postupující sucho. Zároveň se snaží upozorňovat na to, že zdejší lesy stále potřebují zachránit. Česko totiž své stále zelené porosty nepřipravuje na změnu klimatu ani na riziko možného nedostatku dřeva.

Cesta nového lesnictví s návštěvníky počítá. Jde o to využít potenciál lesů, aby sloužily pro rekreaci a přinášely jejich vlastníkůům zisk, a zároveň chránit přírodu.

Sešli jsme se v Krčském lese, kde jste poprvé. Co na něj říkáte?

Vidím, že tu zrovna probíhá těžba dřeva a že je tu dost souší. Ten les má nějaký problém. Působí tu sucho, i když dost přšelo. Dá se říct, že je nemocný. Tamhle vidíme smrk, který uschl po napadení kůrovcem, holinu, kterou časem zalesní. Nebo tam naletí semínka dubu a habru. Na první pohled je patrné, že místní správce se snaží hospodařit šetrně a bez toho, aby kácely velké plochy naholo. Vlastníkem jsou Lesy hl. města Prahy a o nich je známo, že chtějí hospodařit maximálně ekologicky, tak bych do toho nechtěl moc kecat.

Připadá vám ale, že si zaslouží nějakou větší péči?

Tu dostává – vidíte tu těžbu. Pražské lesy jsou certifikované FSC – to znamená, že se tu s lesy zachází ohleduplně, využívá se přirozená obnova a ke všemu podnik dbá dobře i o své pracovníky.

Velká část příměstských lesů u nás patří městům, některé církvi. A jsou samozřejmě dost jiné než klasické hospodářské lesy. Teď v době covidu byly pod obrovským tlakem návštěvníků.

Jak se hospodaří v příměstském lese?

Je fajn, když lesní hospodář umí promítnout celospolečenské zájmy s těmi hospodářskými. Často totiž v lesích nikoho nechtějí. Cesta nového lesnictví ale s návštěvníky počítá. Jde o to využít potenciál lesů, aby sloužily pro rekreaci a přinášely jejich vlastníkům zisk, a zároveň chránit přírodu. Musí tam být rovnováha. Stávající krize ukazuje, že soustředit se jen na prodej dřeva společensky neobstojí. Veřejnost chce od lesů víc než fabriku na dřevo.

Proto musí vlastníci lesů hledat nové zdroje příjmů. Mohly by to být i dotace získané za tzv. ekosystémové služby – vysoce ekologické hospodaření, podporu biodiverzity, zadržování vody v lesích nebo vytváření lepších podmínek pro rekreaci. Během pandemie jsme často mířili právě do lesů. Je to sice veřejně přístupný prostor, ale někomu patří a někdo se o něj musí starat. A to znamená náklady.

Nejvíce navštěvované byly samozřejmě oblasti s různými rekreačními taháky, které vlastníci budují díky výnosům ze dřeva – rozhledny, hřiště pro rodiny s dětmi, stezky, atraktivní ubytování nebo restaurace se zvěřinou. Suverénně nejlepší jsou u nás v tomto všem městské lesy Hradec Králové, potom Brno, Karlovy Vary a Praha, které na diverzifikaci lesního hospodářství staví. Ono to prostě funguje: za první republiky existovaly velkostatky, což byly velké podniky s diverzifikovaným příjmem. Produkovaly potraviny, chovaly ryby, vařily pivo, těžily dřevo. Někdy jim část příjmu vypadla, ale nikdy ne všechny najednou.

Pomohlo letos lesům a krajině, že v zimě nasněžilo a jaro bylo vlhké?

Bude to výhoda, to ano. Kůrovci vyhovuje sucho a teplo. Tam, kam kůrovcová kalamita ještě nedorazila v plné síle, se zpomalí. Ale tam, kde je kůrovce hodně, už to těžko něčemu pomůže. Celkově je lesní ekosystém tak utahaný, že už se nevzpamatuje. Uvidí se taky jaké bude počasí dál, v létě – to je vždycky rozhodující. Ale faktorů je ohromné množství. Identifikoval jsem celkem sedmáct příčin, které mohou za krizi lesnictví. A už jsme propásli dobu, kdy se dala aplikovat nejlepší řešení, máme už jen nejlepší z horších.

Proč tedy lesy usychají a vznikají velké holiny?

Může za to sucho, kůrovec, špatná druhová skladba, ale i zanedbané lesy, které jsou labilnější. Problém je i v tom, že cca 290 000 hektarů lesů patří malým vlastníkům lesů, kteří kolikrát ani nevědí, že les mají. Jsou to lidé, kteří kus lesa zrestituovali nebo zdědili. A nevědí, že stát z našich daní platí lesníky, tzv. odborné lesní hospodáře, kteří jim mají pomáhat s pěstováním lesa a dělat jim poradenskou činnost. Největším takovým správcem jsou Lesy ČR, ale nikde to moc neinzerují.

Proto třeba mně chodí spousta e-mailů s žádostí o radu od lidí, kteří zjistili, že mají les. Lidé často nevědí, komu říct, aby jim zpracoval těžbu, nebo to nestíhají a tak dále. Vždycky jim hned říkám, že to, co chtějí ode mě, mají zdarma jako službu od státu. U nás je malých vlastníků lesů hodně, patří jim dohromady až 28 procent plochy. Třeba na Vysočině jich je 40 tisíc a u nás v Pardubickém kraji 27 tisíc. Dřív většinou patřily ke statkům, odkud se často lidé za komunistů odstěhovali. Dneska, když zjistí, že mají nějaký les, nechtějí jezdit každý týden hlídat, jestli tam nemají kůrovce.

Další věc je, že se taky můžete starat co nejlíp, ale vedle vás třeba hospodaří někdo, kdo o svém lesu neví, nestará se něj důkladně, takže se odtud šíří škůdci, a pak je vaše práce k ničemu. Tenhle

problém se dá řešit jen osvětou a marketingem. Ukazovat lidem, jak hospodařit. To může dělat spousta institucí – Lesy ČR, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí, větší vlastníci lesů. Všichni tihle mají ukazovat, jak se mají správně starat o les. Ale komunikace v této oblasti je hrozně slabá. Lidi vůbec nevědí, jak by se mělo hospodařit v lesích s ohledem na klimatickou změnu.

Co bychom podle vás měli dělat?

Není to složité. Je ale potřeba přijít s rozumnou koncepcí. Říct si, kolik dříví chceme zpracovávat, kolik vyvážet, kolik půjde do stavitelství. Od toho se odvíjí otázka, kolik chceme mít národních parků a lesů, do kterých by se nezasahovalo. Potřebujeme prostě plán a jasný cíl, jaké chceme mít lesy za padesát let. Čistě z hlediska péče o les přitom rozhodně je z čeho vycházet. Nejlepší les máme v Říčanech u Prahy, říká se tomu demonstrační objekt Klokočná. Je to les, na který se jezdí dívat celá Evropa. Ale málo se o něm u nás ví, protože správci lesa, Lesy ČR, ho z nepochopitelného důvodu doslova tají.

Je dobře změřený vědecky, sbírají tam data více než třicet let, a je to opravdu výkladní skříň. Je tam méně kůrovce, byť v okolí řádí ve velkém. Ten les je odolnější, produktivnější, zároveň ekonomicky výhodnější než stejně velké lesy v sousedství, které se s ním porovnávaly. Je paradoxem, že státní podnik nechce takto hospodařit, když to je vědecky podložená ukázka toho, jak by se to mělo dělat. Stačí to prostě všude jinde dělat v principu tak, jak to dělají tady. Pečovat o jednotlivé koruny stromů a o zbytek se už více méně postará příroda sama.

Je rozdíl mezi tím, jak se u nás k lesům chovají soukromníci a jak hospodaří stát?

Je to zhruba stejné – záleží na konkrétních lidech, kteří ty lesy mají na starosti. Hlavně ale chybí zmíněná dlouhodobá koncepce propojující lesnický a dřevařský sektor. Hospodaříme úplně bez cíle a vize a bez toho, abychom podporovali revírníky a lesníky, kteří chtějí uplatňovat ekologičtější přístupy. Vyšší management by jim měl vytvářet prostředí a podmínky – to se také často neděje. Při tom v lesním hospodářství platí, že co je ekologické, je i ekonomické.

Dlouho se tu nevěřilo na klimatickou změnu. I bývalý prezident Klaus ji výrazně bagatelizoval, což má velký negativní dopad. Mnoho lesníků, kteří byli uvědomělí a chtěli dělat v lesích změny, mělo smůlu. Nejen že je nikdo nepodpořil, ale ani jim v řadě případů nebylo umožněno pracovat tak, jak chtěli a jak les potřeboval. Takže se to občas snaží dělat potají.

Co je třeba s lesy dělat, aby zvládly klimatickou změnu?

U mladých porostů se musí dřevo těžit tak, aby to zvýšilo jejich odolnost proti suchu a větru. To znamená, že je musíme rozvolňovat – zajistit, aby měl každý strom volnou korunu. Pak má k dispozici více živin, vody a životního prostoru. Díky tomu si může budovat i kořenový systém, to je záruka stabilního lesa. Taková péče o koruny stromů znamená, že více využíváte přirozenou obnovu lesa a zadržíte také víc vody. Je jasné, že ta košťátka, jak mnohdy stromy v našich lesích dnes vypadají, jí příliš nezadržují.

Pokud vzniká les na holině, je nutné sázet spíše světlomilné dřeviny, jako je třeba dub. Chceme-li na takové ploše pěstovat jedle, buky či smrky, které potřebují v mládí zastínění, je ekologičtější i ekonomičtější nejdřív nechat les zalétnout břízou, pak ji podsázet zmíněnými dřevinami. Takový přístup pomůže ozdravit ochuzenou půdu. Jestli chceme, aby odrůstaly mladé lesy, je také nutné snížit stavy zvěře, a více lovit. Poté, co teď restaurace nefungovaly a v podstatě krachnul obchod se zvěřinou, je zvěře s nejlepším masem – biomasem – ještě víc. Zemědělské hospodaření vytváří

optimální podmínky pro prasata. Spárkatá zvěř je přemnožená dlouhodobě. A čím víc je ve stresu, tím víc lesům škodí. Musíme zvěři zároveň tvořit lepší podmínky pro život. Třeba tím, že vytváříte strukturovaný porost jako na Klokočné, a ne velkou smrkovou monokulturu bez podrostů, kde se zvěř nemá kde schovat ani kde nažrat. Ale v Česku jsou špatné i veškeré návaznosti: můžete mít sebelepší les, ale když máte kolem agrární krajinu, kde je jen řepka a kukuřice, je vám to k ničemu.

Jsme pořád česká smrková republika?

No jasně. Ale brzy asi už nebudeme. Smrky plošně hynou a sází se hodně listnáčů a jiných dřevin. Druhá skladba se díky tomu opravdu mění ve prospěch listnáčů. Jenže nesmíme zapomenout, že taky vzniká až třikrát více holin. Nebýt rozpadů lesů, nic výrazného by se podle mne nezměnilo. V důsledku nepřipravenosti porostů na klimatickou změnu a pěstování smrkových monokultur se nám lesy prostě rozpadají. Těží se dvakrát víc než dřív, a to už několik let po sobě. Projíždáme budoucnost našich dětí.

Opět jsme u toho, že nemáme žádnou dlouhodobou vizi, na které by se shodla ministerstva v návaznosti na dřevařský průmysl, nepočítáme se dřevem jako se strategickou surovinou. Na papíře existuje koncepce, která mluví o změně druhové skladby, zlepšení konkurenceschopnosti dřevařství, sociálním aspektu v lesnictví, ale nikdo to nevymáhá. Je otázka, jestli se to bude promítat do praxe.

Proč by dřevo mělo být podle vás pro Česko strategickou surovinou?

Jak říká Michaela Kaniber, ministryně Bavorska pro potravinářství, zemědělství a lesnictví: „*Dřevo jako surovina je naším nejúčinnějším a nejlepším pohlcovačem CO2.*“ Bavorsko je totiž v Německu nejlesnatější, a je tak i podle ministryně předurčeno ke stavbě dřevostaveb. „*Protože více staveb ze dřeva znamená větší ochranu klimatu. Kdo staví ze dřeva, aktivně chrání klima,*“ říká Kaniber. Její slova bych tesal do kamene.

I my v ČR bychom měli více využívat dřevo. To si žádá kácet stromy, zpracovávat je a následně využívat. Ve Vídni se taky staví dřevostavba vysoká téměř devadesát metrů. A takových staveb po Evropě roste více. Staví se celé čtvrti ze dřeva. U nás se o tom bavíme jen v úzkém kruhu nadšenců. Přitom jsme v Evropě v přepočtu na hlavu největší exportér – dřevo ale nezpracováváme. Zbavujeme se neopracované suroviny, což je prostě vždycky špatně. Pakliže zvýšíme domácímu dřevu dát přidanou hodnotu, věřím, že i naše lesy budou opravdu trvale udržitelné. Proto chceme, aby dřevo byla strategická surovina pro ČR a bylo to deklarováno v prohlášení budoucí vlády.

Co všechno by Češi mohli dělat ze svého dřeva?

Zmíněné výškové dřevostavby, ale i nábytek, nádobí a oblečení, které se dělá z buku nebo břízy. Místo plastů bychom mohli používat dřevo z různých stromů. Všichni se ptají, co budeme dělat bez smrku, když teď hyne. Z čeho budou trámy? Ale dnes se již dřevo různě spojuje, lepí či chemicky upravuje, takže masivního dřeva bude zapotřebí míň. Naopak si myslím, že se bude více využívat celé spektrum dřevin, což zapadá do konceptu pestrých a věkově rozrůzněných lesů. Les a dřevařský průmysl si budou oporou.

Ve svých prezentacích uvádíte průzkumy, podle kterých lidé nepovažují produkci dřeva za primární funkci lesa.

Ano, to je průzkum od PhDr. Jany Stachové, Ph.D., ze Sociologického ústavu AV ČR. Ten ukazuje, že společnost to vnímá trochu jinak. To, že les je zdrojem dřeva, figuruje u lidí jako z hlediska důležitosti až někde na sedmém místě. Mělo by to ale být výš. Ono se tady hodně těžilo a lidi na to

nadávají, ale nechápou, že je to výchova, obnova těch porostů, které jim zvyšují odolnost lesa. Asanační těžba, po kterých vznikají velkoplošné holiny, je už jiná záležitost. Tady jsem zastáncem toho, že už měl alespoň pro státní lesy existovat tzv. management suchých stromů. Suché stromy by se ponechávaly ementálovým způsobem na dožití. Podpořila by se biodiverzita, ochránila půda, zlepšilo by to krajinné funkce a vznikaly by diferenciované lesy.

Lidi si rádi představují divočinu. A máme samozřejmě i lesy, které jsou ponechány přirozeným procesům. Ty jsou většinou v národních parcích, kde je jiný režim péče. My se ovšem bavíme o lesích s hospodářským významem. Lidé by rádi divočinu i v nich, ale to by pak museli při sběru hub skákat z jedné padlé klády na druhou a houby by našli jen těžko. Jsem přesvědčen, že i šetrnou těžbou lze dobře pečovat o les. Ne ho znásilňovat, ale usměrňovat.

Existuje země, která může sloužit jako vzor?

Třeba Slovinsko má skvělé lesy, ale v každém státě takové jsou. Pro ČR by měly být vzor Bavorské či Saské státní lesy. Myslím si však, že Lesy ČR mají potenciál být ještě lepším podnikem než ty, které jsem zmínil.

Kdy u nás byl zlatý věk lesnictví?

Za první republiky se hospodařilo dobře, ještě po válce jsme byli špička, v šedesátých letech se to promítlo do lesního zákona, ale platil jen deset let. Během těch se ale ještě na lesních porostech zaváděly prvky šetrného hospodaření, jako třeba změna druhové skladby. Ale od sedmdesátých let se to zhoršilo a po revoluci byl sice trend řešit to udržitelně, ale vrátilo se to do téměř stejných kolejí velkopřumyslového vytěžování bez větší akceptace podpory biodiverzity. Problémy s rostoucím exportem dřeva, odlivem lesních dělníků nebo s přemnoženou spárkatou zvěří jsme měli už po revoluci.

Pojďme ještě k sociálním aspektům lesnictví. Lesní dělník je jedna z nejhůře placených profesí...

Ano, to je taky problém. Ti byli odsunuti zcela na okraj zájmu, přestože firmy měly ze dřeva obří zisky. Jednu dobu si myslely, že mohou nahradit lidi harvestory a dalšími stroji. Dlouhodobě se platilo tak málo, že dělníci odešli. Místo aby se stát snažil udržet si svoje dělníky a vydělat prodejem dřeva ve své režii, přeprodává ho přes těžařské společnosti zahraničním firmám, tak je to 25 let. Ted se to trochu mění, ale dopady jsou už obrovské. Kvůli tomuhle byznysu byli lokální lesní dělníci nahrazeni zahraničními. Místní, kteří na nízké mzdy přistupovali, to dělali jen tam, kde jiná práce nebyla. A navíc se často stávalo, že zakázku vyhrála firma třeba z druhého konce republiky.

Lokální pily proto neměly jistotu pořezu, protože firmy, které vyhrály zakázky od Lesů ČR, prodávaly dříví velkým pilám. Takže menší pily nemohly soupeřit. Mnoho dříví se pak prodávalo jinam, takže nezůstalo ani v ČR. Vlastníci lesů zkrátka chtějí co největší zisk v krátkém čase. Že to byl velmi rizikový přístup, vidíme dnes všichni v plné nahotě. A je smutné, že většinu lesů tvoří státní, městské a obecní lesy, tedy lesy nás všech...

Čím by podle vás mělo začít řešení dnešní krize v lesnictví?

Tím, že si k jednomu stolu zasednou ministerstva se zástupci univerzit a vytvoří koncepci lesů a krajiny na padesát let dopředu a zpracuje se časový plán, jak toho docílit. A bude se plnit bez ohledu na to, kdo bude řídit tuto zemi. V rámci toho si musíme rozvrhnout, jaké lesy v Česku chceme mít a co chceme dělat se dřevem. Některé lesy se dají zachránit a pak se můžeme soustředit

na mladé porosty, na to se zapomíná. Taky je důležitá podpora drobným vlastníkům včetně možnosti dotovat vlastníky lesů za zmíněné ekosystémové služby. Ministr zemědělství Toman zařídil, že do lesnictví šlo nejvíc peněz snad za celou éru od roku 1989, za což je mu třeba velmi poděkovat, ale Národní plán obnovy lesů je z mého pohledu málo ambiciózní.

Zajímali se v minulosti o změnu klimatu velcí vlastníci lesů a dřevařské firmy?

Zřejmě asi nedostatečně. Už v roce 2006 tu byla výzva vědců, lesníků a ekologů, kteří upozorňovali na to, že se musí změnit celkové obhospodařování lesů a že se musí snížit stavy zvěře, abychom se připravili na změnu klimatu. Nikdo z rozhodujících subjektů ale moc neudělal. Spíše se tvrdilo, že problém neexistuje. Teď vidíme na vlastní oči, jak stromy umírají ve všech nadmořských výškách, lesy jsou káceny na velkých plochách, všude jsou rozježděné cesty, popraskané silnice a tak dále. V Bavorsku už v roce 2006 začali s adaptačními procesy v lesích ohrožených suchem a kůrovcem. Dnes říkají, že to bylo málo ambiciózní. My jsme tu přitom ještě ani nezačali. Je nejvyšší čas na změnu, a to nejen skladby lesů, ale i v přístupu lesníků, společnosti, politiků a médií. Lepší šanci už za tři sta let mít nebudeme. Věřím, že ji teď využijeme.

Autorka: Táňa Zabloudilová

Zdroj: A2larm.cz